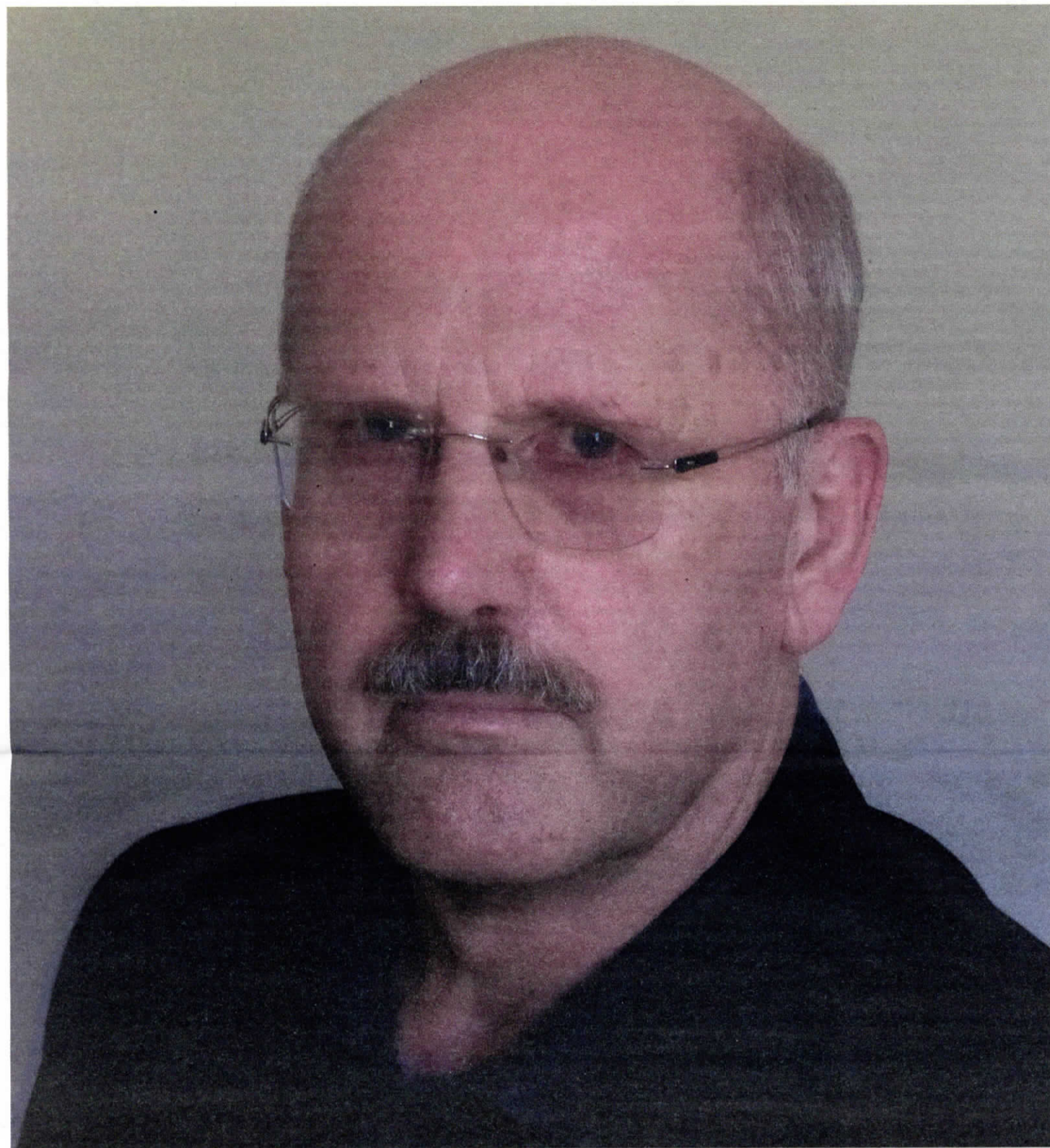

Martin Brecelj: Anatom

Prolog

To delo je v veliki meri plod slučaja. Težko bi določil, kdaj in kako se je spočelo. Mogoče se je to zgodilo okrog leta 2010, ko me je brat Aleš, ki preučevanju naše preteklosti sledi resneje od mene, opozoril, da je prof. Jože Pirjevec najbrž le odkril, kdo je 10. marca 1944 v Trstu umoril dr. Stanka Vuka, njegovo ženo Danico Tomažič in dr. Draga Zajca.

Aleš je tedaj prebiral večavtorsko knjigo Foibe. Una storia d'Italia, ki je leta 2009 izšla pri torinski založbi Einaudi. Na strani 101 je naletel na odstavek, v katerem tržaški zgodovinar trdi, da so trojni umor v Rossettijevi ulici zagrešili slovenski komunisti. "Komunisti so že imeli pod nadzorom Osvobodilno fronto in niso hoteli, da bi se Vuk pridružil partizanskemu gibanju, kot je nameraval, da ne bi s svojo karizmo okreplil njihovih notranjih političnih tekmecev, ki so bili potencialno nevarni," piše Pirjevec. V opombi pojasnjuje, da se pri formulaciji svoje teze opira na pričevanje osebe, ki želi ostati anonimna.

Bratova informacija me je živo zanimala. Zgodba o trojnem umoru v Rossettijevi ulici me je namreč spremljala od mladih nog. Kot študent sem sodeloval pri tržaškem tedniku Novi list, ki ga je ustanovil svak Stanka Vuka Engelbert Besednjak, ga vodil moj stric Drago Legiša in za katerega sta pisala tudi pisatelj in publicist Franc Jeza ter Stankov nečak Marko Vuk. V tem krogu se je večkrat vnel pogovor o tistem težko razumljivem dogodku, še zlasti če ga je spodbudil kak zunanji dejavnik, pa naj je bila to knjiga Jožeta Vidica Po sledovih črne roke iz leta 1975, ki zločin pripisuje slovenskim četnikom, roman Borisa Pahorja Zatemnitev, prav tako iz leta 1975, v katerem tržaški pisatelj razkriva svojo ljubezensko zgodbo z Danico, ali pa pozneje roman Fulvia Tomizze Gli sposi di via Rossetti iz leta 1986, ki v glavnem sprejema Vidičevo razlago zločina, sicer pa je v celoti posvečen tragediji Stanka in Danice.

(...)

Ko sem na začetku leta 2014 v ljubljanski knjigarni zagledal drugo dopolnjeno slovensko izdajo Tomizzevega romana, sem ga zatorej skorajda samodejno vzel v roke. Z začudenjem pa sem opazil, da Miroslav Košuta v spremni besedi sploh ne omenja Pirjevčevega odkritja, ki Tomizzevo in podobne razlage trojnega umora postavlja na glavo. Moje začudenje je potem še zraslo, ko sem dognal, da ugotovitev tržaškega zgodovinarja ni poznal skorajda nihče, pa naj je bilo med sorodniki žrtev ali med pripadniki naše kulturniške in celo zgodovinarske srenje. Seveda je treba pri tem upoštevati, da Pirjevec svojega odkritja naknadno ni poglobil in da v slovenskem prevodu knjige o fojbah ni gori navedene odstavek.

Zato sem se odločil, da sam nekaj prispevam k seznanjenju javnosti s pomembnimi Pirjevčevimi ugotovitvami. Predstavil sem jih v članku Trpka resnica o trojnem umoru v ulici Rossetti, ki ga je Primorski dnevnik objavil 9. marca 2014 ob 70. obletnici tragičnega dogodka. S tem pa sem si nenaadejano odprl pot do neimenovane osebe, na pričevanje katere se Pirjevec sklicuje.

Kot je tržaški zgodovinar razkril v izjavi za moj članek, gre v resnici za neko

Kdo je moril v ulici Rossetti

DARKA ZVONAR PREDAN

Med mračne skrivnosti druge svetovne vojne pri nas še vedno sodi tudi umor mladoporočencev iz ulice Rossetti, obetavnega goriškega pesnika in pisatelja dr. Stanka Vuka in njegove žene Danice Tomažič, sestre ustreljenega komunističnega heroja Pinka Tomažiča iz premožne tržaške družine. Zgodba iz marca 1944 v Trstu je čisto slovenska, a ne zato, ker v bife Pri Pepiju, s katerim je nekoč utrdil svoje premoženje Daničin oče Pepi Tomažič, v bližini tržaškega Velikega trga še danes radi zahajajo na malico številni Slovenci, v vili Tomažičevih pa je rezidenca slovenskega konzula oziroma konzulke. Pripoved

vsebuje naboj, ki kljub časovni oddaljenosti sproža strasti in nasprotujoča si čustva, to pa toliko bolj, ker morilcev mladega para in njunega obiskovalca Draga Zajca iz Ljubljane niso nikdar našli. Teorij je bilo veliko: čisto navaden rop, gestapovski, domobranski, četniški oziroma plavogardistični, komunistični oziroma vosovski agenti ... Ker dejstva niso govorila v prid teoriji o ropu in ker gestapo in domobranske formacije svojih žrtev niso pobijali po domovih, marveč po ječah in taboriščih, se je krog na koncu zožil na agente ilegalnih skupin. Partizanska stran je umor pripisala plavi gardi, tržaški publicist in novinar Martin Brecelj pa v novi knjigi dokazuje, da so zločin nadzaprav "naši" oziroma "njuni", h katerim sta nameravala, torej par-

tizanska oziroma komunistična stran, natančneje njena Varnostno-obveščevalna služba (Vos). Likvidatorjem Brecelj na osnovi raziskanega gradiva podeli imena: trojico v stanovanju zakoncev iz ulice Rossetti so likvidirali načelnik Vosa na južnem Primorskem Vidko Hlaj ter vosovska varnostnika Albert Gruden in Slobodan Šumenjak. In kdo je vodil morilsko roko? Ugotovitve seveda niso dokončne, saj dokumenta, kjer bi črno na belem pisalo, kdo so izvrševalci in kdo naročniki, ni, na osnovi posrednih virov pa je mogoče sklepati, da je signal prišel iz vodstva komunistične partije, ki je nadziralo Vos na Primorskem (najverjetneje Edo Brajnik in Aleš Bebler).

Pisec odgovarja tudi na vprašanje zakaj. Stanko Vuk iz trdne goriške rodbine, glavna tarča napada,

je bil uveljavljen krščanski socialc, ki bi lahko kot protifašist, po kapitulaciji Italije izpuščen iz italijanskih zaporov, s svojim ugledom in karizmo načel komunistični partijski monopol nad primorskim osvobodilnim gibanjem. Jasno je podpiral Osvobodilno fronto, a obenem opozarjal, da bo znotraj nje uveljavljala krščanskosocialno smer, in pri komunističnem vodstvu protestiral zaradi revolucionarnega nasilja, še zlasti zaradi zloglasnega poboja civilistov v Cerknem, zato se ga je bilo treba odkrižati.

Skratka, še ena zgodba, ki se je "izmuznila" zgodovinarjem in čakala na obdelavo, umeščena v okvir revolucionarnega nasilja partije, s katerim je ta v boju za oblast z vsemi sredstvi umazala veličino narodnoosvobodilnega gibanja.

ija političnega zločina

gospo. Do nje sem prišel s posredovanjem gospodarstvenika in kulturnega delavca Borisa Kureta, ki je moj članek prebral in je kot nekdanji predsednik visokošolskega sklada Sergija Tončiča marsikaj vedel o družini Danice Tomažič, saj je ta zapustila sklado svojo vilo v Trstu. Pričevalka je na srečanju s Kuretom in menoj povedala, da želi ohraniti anonimnost. Potrdila je Pirjevčev pisanje, pojasnila pa je, da je v trojnem umoru neposredno sodeloval Albert Gruđen s partizanskim imenom Blisk, doma iz Šempolaja. Ta naj bi bil soudeležbo v krvavem dogodku izpovedal njeni materi, ki je bila Grudnova dobra znanka. Razodel naj bi ji bil nadalje, da morilci niso hoteli ubiti Danice, a da so jih razmere k temu "prisilile". Vse to sem zabeležil v članku Nova razkritja o trojnem umoru v ulici Rossetti, ki je v Primorskem dnevniku izšel 20. aprila 2014.

Pirjevčeva teza in moja dodatna razkritja so naleteli na odmeven sprejem v javnosti, saj gre za znano stran iz zgodovine primorskih Slovencev. Odzivi pa so bili mestoma polemični oz. skeptični najbrž tudi zato, ker sva tako Pirjevec kot jaz svoje v marsičem prelomne ugotovitve predstavila skopo, ne da bi jih podrobneje razčlenila in utemeljila. Aprila 2015 sva se zato dogovorila, da bi to vrzel skušala s skupnimi močmi kolikor mogoče zapolniti, in sva si okvirno razdelila začetno delo. Pirjevec je tedaj imel v načrtu sodelovanje na nekem simpoziju v Rimu in je nameraval izkoristiti priložnost, da bi preveril, ali je v rimskih arhivih kaj zanimivega gradiva o umoru zakoncev Vuk in njegovega gosta, sam pa sem prevzel nalogo, da pregledam, kako je zločin odjeknil v tisku. Toda Pirjevec potem ni potoval v Rim, ker je simpozij odpadel, in sploh se je izkazalo, da ga preveč zaposlujejo druge obveznosti. Tako je celotno breme padlo name oziroma vzel sem ga nase z občutkom, da se mu ne smem izmikati. Znašel sem se v koži vršilca dolžnosti zgodovinarja.

(...)

Prvi del

Zločin, žrtve in prvi odzivi

II. Razhajanja med policijo in sodstvom

Preiskovalci so si seveda vseskozi postavljali ključni vprašanja, kdo so bili morilci v Rossettijevi ulici in zakaj so storili okrutni zločin. Kriminalistično-tehnična izvedenca De Giorgi in Rizzo sta med drugim na stekleni plošči, ki je prekrivala mizo v dnevni sobi stanovanja Vukovih, našla dve sledi dlani in skupino štirih prstnih odtisov ter jih fotografirala. Kot sta zapisala v svojem poročilu z dne 31. marca 1944, sta ugotovila, da ne gre za sledi žrtev, ter jih primerjala tudi z drugimi odtisi, ki so jih hranili v policijskem arhivu, vendar brez uspeha.

Sorodniki in sosedje žrtev, ki so jih preiskovalci zaslišali kot priče, pri iskanju storilcev niso bili v veliko pomoč. Vsi po vrsti so povedali, da ne sumijo nikogar in da ne vedo, kakšni razlogi bi lahko gnali storilce.

Marija Prešern Zajc in Pepi Tomažič sta s svojimi izjavami očitno skušala odvrgniti preiskovalce od suma, da bi trojni umor imel politično ozadje, in to tudi z navajanjem neresničnih podatkov,

kakor se bo izkazalo v nadaljevanju raziskave. Zajčeva je 13. marca policiji povedala, da je njen mož prišel iz Ljubljane v Trst približno dva meseca pred zločinom, in sicer po zdravnikovem nasvetu, ker je bolehal na pljučih. "Moj mož je bil bančni uslužbenec, nikoli se ni ukvarjal s politiko in ni pripadal nobeni politični stranki. Kolikor vem, je v Trstu spoznal dr. Vuka in z njim navezal stike izključno iz študijskih razlogov, saj sta oba gojila filozofska zanimanja," je dejala.

Pepi Tomažič pa je 20. marca policiji med drugim izjavil: "Moj zet Stanislav Vuk se je minulega 11. februarja vrnil v Trst iz Alessandrie, kjer je bil zaprt zaradi obsodbe iz leta 1941. Kolikor vem, se je moj zet, ki je pripadal klerikalni stranki, odločil, da se ne bo več ukvarjal s politiko in da se bo v celoti posvetil družini ter delu." Daničin oče je 17. aprila to ponovil preiskovalnemu sodniku. V izjavah Zajčeve in Tomažiča je očitno prihajalo do izraza nezaupanje do okupacijskih oblasti, ki je bilo med Slovenci posebno razširjeno, toliko bolj med pristaši OF. Kljub temu je bila policija vseskozi prepričana, da ima opraviti s političnim zločinom. Komisar Pisciotta je to črno na belem zapisal že v svojem prvem poročilu z dne 11. marca: "Poboj ima vse značilnosti političnega zločina, razlog zanj pa je treba iskati v masševanju nasprotnikov Vuka, o katerem je znano, da je v preteklosti deloval kot slovenski iredentist, tako da ga je Posebno sodišče za zaščito države obsodilo na 15 let zapora. Pred mesecem dni so ga nemške oblasti osvobodile, zaradi česar ni neosnovano domnevati, da so ga obsodili na smrt njegovi stari tovariši zaradi suma, da bi Vuk v zameno za pridobljeno svobodo lahko stopil v službo Nemcev."

Pisciotta je na tem stališču načelno vztrajal tudi v svojem drugem poročilu z dne 21. marca, v katerem je sicer predvsem zabeležil, kaj vse so morilci pokradli. "Zločin je bil storjen iz političnih razlogov in ne zaradi roba," je bil jasen. Na zaslišanju pred preiskovalnim sodnikom pa se je 25. marca takole izrazil: "Potrjujem, da so zločinu botrovali politični razlogi, in to kljub temu, da so storilci odnesli listnice ter kristalno skrinjico z dragocenostmi. Moje prepričanje potrjuje dejstvo, da so se storilci dolgo zadržali v Vukovem stanovanju, in pa dejstvo, da smo kljub temu pri žrtvah našli denarne zneske in dragocenosti, ki se jih morilci niso dotaknili."

Dejansko so preiskovalci pri Zajcu našli še 2500 lir in vrsto drugih dragocenosti, ki so jih 13. marca izročili njegovi ženi; 20. marca pa so Pepiju Tomažiču prav tako izročili nekaj dragocenih predmetov zakoncev Vuk, ki so jih morilci prezrli, med temi zlato zapestno uro. Oboje izhaja iz podpisanih potrdil prejemnikov. Pisciottovo oceno, da je šlo za politični zločin, so medtem zabeležili karabinjerji iz Ulice Cologna v Trstu v brzojavnem sporočilu, ki so ga dan po zločinu naslovili na notranje ministrstvo v Rimu ter na desetino italijanskih in nemških organov javne varnosti. V njem navajajo dan, uro in kraj zločina ter imena žrtev, sicer pa pojasnjujejo, da preiskave vodi tržaška kvestura.

Vest o zločinu politične narave je 19. marca objavil bilten Notiziario della Guardia nazionale repubblicana (GNR), ki ga je poveljstvo tega varnostno-obveščevalnega telesa skoraj vsak dan

sestavljalo za Benita Mussolinija in njegove najozje sodelavce. Med kratkimi novicami na 26. strani omenjene izdaje lahko preberemo skoraj dodeseden povzetek ključnega dela Pisciottovega poročila z dne 11. marca: "Neznanci so 10. t. m. v nekem stanovanju v Rossettijevi ul. umorili dr. Stanislava Vuka in njegovo ženo ter dr. Draga Zajca. Vuka je Posebno sodišče za zaščito države leta 1941 obsodilo na 15 let zapora na znanem procesu proti slovanskim teroristom. Na zahtevo nemškega poveljstva je bil osvobojen, zaradi česar ne bi smeli izključiti, da so umor zagrešili sami slovanski komunisti zaradi suma, da jih je Vuk izdajal."

Sicer pa je bil o politični naravi zločina prepričan tudi tržaški kvestor dr. Raffaele Roberti. Zgodovinar Boris Mlakar je maja 2015 v Osrednjem državnem arhivu v Rimu našel nekaj dokumentov, ki to potrjujejo. Tako je Roberti 14. marca 1944 poslal poveljstvu lokalne nemške policije ter v vednost direktorja za javno varnost pri notranjem ministrstvu Italijanske socialne republike poročilo, katerega prvi odstavek se takole glasi: "Dne 11. t. m. zvečer so bili z revolverskimi strelami umorjeni zakonca Stanislav in Danica Vuk iz Trsta ter dr. Drago Zajc iz Ljubljane v stanovanju Vukovih v Rossettijevi ul. 31. Iz značilnosti umorjenih in iz izsledkov preiskav, ki jih je opravila kvestura, je razvidno, da trojni umor sodi v sklop političnih obračunavanj balkanskega tipa, ki že nekaj časa prizadevajo življenje v mestu. Kljub zadržanosti tiska je novica o tragičnem dogodku prodrla v javnost in vzbudila zaskrbljenost."

Čez slab mesec, in sicer 9. aprila, je Roberti trojni umor v Rossettijevi ulici omenil tudi v svojem prvem rednem poročilu šefu italijanske policije s sedežem v Madernu ob Gardskem jezeru. Takole je zapisal: "V zadnjih tednih je več atentatov še podaljšalo niz pojavov teroristične dejavnosti partizanskih emisarjev v tem glavnem mestu. Med najhujšimi dogodki gre omeniti: umor zakoncev Stanislava in Danice Vuk iz Trsta ter dr. Draga Zajca iz Ljubljane, do katerega je prišlo 11. marca zvečer v stanovanju Vukovih v tukajšnji Rossettijevi ul. 31; poskus umora brigadirja cestne milice Edmonda Bulgarinija 15. marca zvečer; napad z ročnimi bombami in s strelnim orožjem na openski tramvaj, do katerega je prišlo naslednjega večera, pri čemer je bilo nekaj ranjenih; uboj vodje manipula GNR Tullia Cividina, ki se je pripetil 1. t. m. zvečer na tukajšnji Petroniovi ul.; eksplozijo bombe 2. t. m. v kinodvorani na Opčinah, ki je povzročila več mrtvih in ranjenih, v glavnem med nemškimi vojaki. Takšne tragične dogodke živo obsoja javnost, ki živi v napetem vzdušju zaradi vztrajne in grozeče dejavnosti ljudi iz slovansko-komunističnih vrst."

Zanimivo je, da tržaški kvestor v obeh navedenih poročilih datira trojni umor v Rossettijevi ulici 11. marca, pri čemer se očitno moti. Vsekakor pa je bil Roberti prepričan, ne le da je šlo za politični zločin, ampak tudi da so storilci trojnega umora prihajali iz vrst slovenskih partizanov.

Od teh ugotovitev pa se je odločno oddaljila sodna preiskava. Njen zaključek je dobre tri mesece po zločinu odredil preiskovalni sodnik dr. Egone Corsi, ki ga je razsodbi proti neznancem z dne 15. junija 1944 v nasprotju z navede-

nimi ocenami policije trdi, da so trojni umor zagrešili roparji. Neznanci naj bi se namreč bili z nasiljem polastili Vukove in Zajčeve listnice, v katerih je bilo skupno kakih 16 tisoč lir; Zajčevega mošnjička z osmimi cekini ter raznih dragocenosti neznane vrednosti, ki so pripadale zakoncem Vuk. Preiskovalni sodnik meni, da zbrano dokazno gradivo potrjuje takšen zaključek. Ker pa ni nobenega indica o storilcih in ker ni niti nobene sledi za nadaljevanje preiskav, Corsi v soglasju z javnim tožilcem odreja njihovo prekinitev.

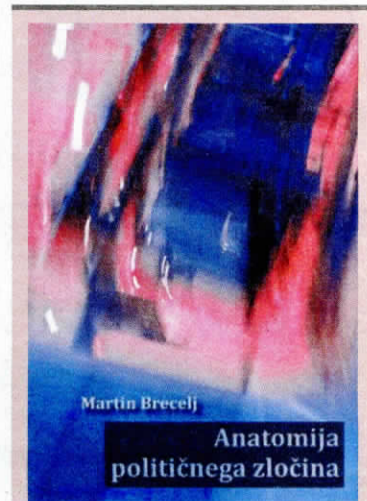
Zakaj je prišlo do takšnega razhajanja med policijo in sodstvom?

Po podatkih italijanskega statističnega zavoda ISTAT bi tisoč lir iz leta 1944 veljalo 74,83 evra v letu 2015. To pomeni, da so morilci Vuku vzeli kakih 750 današnjih evrov, Zajcu pa 375 do 450 evrov, se pravi skupno 1125 do 1200 današnjih evrov v gotovini. K temu moramo dodati Zajčeve cekine ter zlatino in druge dragocene predmete zakoncev Vuk. Morilci so torej odnesli kar precejšen plen. A vse to je dobro vedela tudi policija in je kljub temu menila, da ni šlo za rop. V resnici si je težko predstavljati, da bi trije hudodelci šli v stanovanje v tretjem nadstropju mestne palače, tam čakali in družbi stanovalke mogoče celo uro na prihod njenega moža in medtem sprejeli obiskovalca ter naposled vse tri pobili z namenom, da jih oropajo, pa čeprav žrtvam naposled niso odvzeli vsega denarja in dragocenosti, kot je opozoril vodja policijske preiskave.

Za obrazložitev razhajanj med policijo in sodstvom bi bil lahko zanimiv dogodek, ki se je pripetil 12. aprila 1944. Tega dne so karabinjerji iz Ulice Cologna v Trstu v večernih urah našli v središču mesta številne letake, s katerimi je Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte (POOF) za Primorsko Slovenijo obtoževal belo-plavo gardo, da je dala ubiti dr. Stanka Vuka in njegovo ženo gestapovskim morilcem. Letak neposredno kliče na odgovor krščanskosocialno usmerjenega pravnikarja dr. Ernesta Jazbeca: "Kupljeni hlapec okupatorja, prosluli organizator lažislovenskih šol, izdajalec dr. Jazbec je še pred kratkim grozil dr. Vuku s smrtjo. Sedaj je s pomočjo gestapa svojo grožnjo tudi izvršil," piše razglas POOF, ki meče senco tudi na eno izmed treh žrtev, in sicer na dr. Draga Zajca. "S provokatorskim namenom, da prevale odgovornost za svoj zločin, so vzeli belo-plavi morilci na muho tudi nemega znanega dvojnega agenta," beremo namreč na letaku.

V poročilu z dne 13. aprila, ki ga je karabinjerski poročnik Giovanni Geraci kot brzojavko poslal notranjemu ministrstvu v Rim, glavnemu poveljstvu GNR ter na desetino naslovov nemških in italijanskih poveljstev v Trstu, je rečeno, da so letake trosili trije oboroženi uporniki, ki so v ta namen ukradli avtomobil iz garaže Sardegna v Ulici San Lazzaro ter ga ob 22,30 zapustili v Ulici Aiule. Tudi to dokumentacijo je našel Boris Mlakar v Osrednjem državnem arhivu v Rimu. Akcijo trošenja letakov je v resnici izvedla Okrožna komisija Varnostno-obveščevalne službe Osvobodilne fronte (OK VOS OF) za Trst v sodelovanju s krajevno Zvezo komunistične mladine (ZKM).

Je razglas POOF vplival na preiskave? Je zaradi njega tržaška policija opusti-

Založba: Mladika Trst
Število strani: 296
Vezava: mehka, z ovitkom
Leto izida: 2016
Cena: 26 evrov
Naročila: info@primus.si

la sum, da so zločin zagrešili slovenski partizani? Nikjer nisem našel sledi, ki bi kaj takšnega potrjevala. Kvestor Roberti je nasprotno 23. aprila sodišču pisno sporočil, da preiskave ne beležijo nobenih novosti. Ohranjena dokumentacija preiskovalnega sodnika pa ne obsega in niti ne omenja letaka POOF ali poročila karabinjerjev s Kolonje. Sicer bi ta letak govoril v prid tezi, da je šlo za politični zločin, pa čeprav z drugačnim predznakom, in ne za rop, kot je sklenil preiskovalni sodnik. Še najbolj verjetno je, da se je tržaško sodstvo hotelo na čim lažji način znebiti umora treh Slovencev v Rossettijevi ulici, od katerih sta mu bila povrh dva že dolgo in dobro znana kot protifašista. Konec koncev je divjala vojna in okupacijski upravi v Trstu ni obetala nič dobrega. Malomarnost je mogoče opaziti že v načinu, kako je namestnik državnega pravdnika predlagal preiskovalnemu sodniku prekinitev preiskav. To je storil z enim samim stavkom, ki ga je 5. junija na roko napisal na istem lističu, s katerim ga je sodnik Corsi 23. maja pozval, naj ukrene, kar je v njegovi pristojnosti, da se postopek dokonča.

Nikjer nisem zasledil, da bi med povojnimi raziskovalci te krvave zgodbe kdo komentiral Corsijevo razsodbo in niti da bi jo sploh kdo poznal vse do leta 2015, ko je prof. Marta Ivašič Kodrič ponovno odkrila akte policijske in sodne preiskave v Državnem arhivu v Trstu. Isto velja za sorodnike žrtev, tako da se sprašujem, ali jim je bila razsodba sploh vročena. Vsekakor ni nihče polagal velike važnosti nanjo, saj bi se v nasprotnem primeru v prizadetih družinah le ohranil vsaj spomin na ta uradni sodni akt.

Sicer pa je še pred Corsijevo razsodbo umrl Pepi Tomažič, Daničin oče, ki v preiskavah nastopa kot priča. Usoda je bila z njim posebno kruta. Fašisti so 15. decembra 1941 na osnovi razsodbe Posebnega sodišča za zaščito države ustrelili njegovega sina Pina. Potem so mu neznanci umorili hčer Danico in zeta Stanka. Naposled je še sam umrl nasilne smrti: 10. junija 1944, natanko tri mesece po zločinu v Rossettijevi ulici, je preminil nedaleč od svojega doma med anglo-ameriškim letalskim bombardiranjem. Odtlej je v vili, ki jo je dal zgraditi v Ulici dei Porta, v samotni žalosti živela njegova žena ter Pinova in Daničina mati Ema Colja vse do svoje smrti 20. maja 1981. •